

Taliban'ı Tanıyalım

Taliban yöneticileri ve sözcüleri, Afganistan'ı İslâm şeriatına göre yöneteceklerini söylemektedirler. Ancak "kimin İslam anlayışına göre" yöneteceklerinin henüz kesinlik kazandığını söyleyemeyiz.

kh "Taliban" ismi, Afganistan ve Pakistan'da devlete bağlı olmayan, masrafları tamamen tacirler ve hayırseverler tarafından karşılanan medreselerde eğitim gören kimseler için kullanılan Tâlib kelimesinin Peştuca/ Farsçadaki çoğulu olan "Tâlibân (طالبان)", yani "öğrenciler veya bilgi talep edenler" kelimesinden gelmektedir.

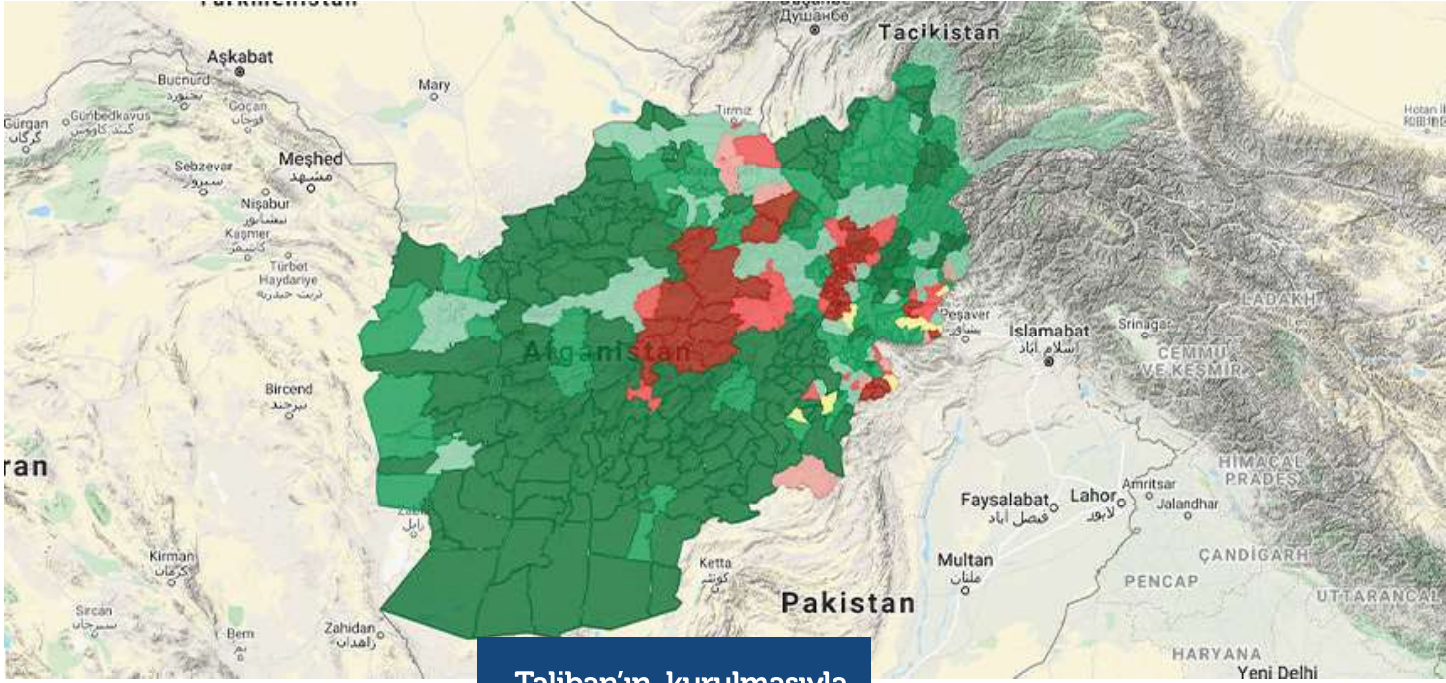
TALİBAN'IN KURULUŞU

Afganistan'da 1992 yılında SSCB'nin işgali son bulup Mücahitler Hükümeti kurulduktan sonra, Sovyetlere karşı mücadele eden mücahitler arasında anlaşmazlık çıkmış, ülkenin her yerinde iç savaş meydana gelmiş, insanlar her açıdan sorunlar yaşamaya başlamıştır. Bu iç savaş neticesinde bazı gruplar oluşmuş, bu gruplar da Afgan halkına çeşitli zulümler yapmaya başlamıştır.

İnsanların canı, malı ve namusu güven altında olmaktan çıkmış, çeteler oluşmuş ve bu çeteler insanların namuslarına saldırıp mallarını yağmalamaya başlamıştır. Taliban, oluşan bu duruma ve kişilere "Şerrü'l-fesat (bozgunculuğun en kötüsü)" ismini vermiştir.

Bu çeteler ahlaki açıdan da son derece yozlaşmıştı. Ahlaki yozlaşmanın uç örneklerini gören Taliban'ın Kurucusu Molla Ömer (o zaman Afganistan'ın Kandahar vilayetinin bir ilçesinde bir camide imam olduğu nakledilir) medresede okuyan talebeler ve hocalardan oluşan yaklaşık on kişilik -başka bir rivayete göre de 50 kişilik- bir grup oluşturup ortaya çıkan bu şerrü'l-fesat durumuna son vermek için harekete geçmiştir.

Kimi yazarlar Taliban'ın kurulmasıyla ilgili Molla Ömer'den şu sözü nakleder: **"Yaklaşık 20 talib/ öğrenci arkadaşımınla birlikte Kandahar'daki bir medresedeydim. Fesat, hırsızlık, yağmacılık ve cinayet çok yaygınlaşmıştı. O günlerde kimse her şeyin daha iyi olabileceğine inanmıyordu. Allah'a tevekkül ettim ve bu Tâlib/öğrenci arkadaşlarımla birlikte çalışmaya koyuldum."**

Molla Ömer'in başlattığı bu hareket zaten Afganistan'daki ahlaki yozlaşmaya öfkeli olan ve özellikle özel medreselerde okuyan talebeler tarafından kısa sürede beğenilmiş, bu mücadeleye katılanlar hızla çoğalmaya başlamıştır. Hatta bu mücadeleye kısa sürede Afganistan'daki medreseleri aşmış Pakistan'daki medrese talebeleri tarafından da benimsenmiş, Molla Ömer'in başlattığı bu hareket kısa sürede büyük bir güce dönüşmüştür.

Taliban'ın kurulmasıyla ilgili Molla Ömer'den şu söz nakledilir: "Yaklaşık 20 talib/ öğrenci arkadaşımınla birlikte Kandahar'daki bir medresedeydim. Fesat, hırsızlık, yağmacılık ve cinayet çok yaygınlaşmıştı. O günlerde kimse her şeyin daha iyi olabileceğine inanmıyordu. Allah'a tevekkül ettim ve bu arkadaşlarımla birlikte çalışmaya koyuldum."

yaşadıkları illerde kısa sürede ilerleme kaydetmiştir. Çünkü Taliban hareketi her ne kadar Afganistan'daki şerr'ül-fesadı sona erdirmek için yola çıkmış bir hareket ise de bu hareketin kurucularının hepsi Peştun kökenlidir. Bu hareket içinde daha çok Peştunların sözü geçmektedir.

Analistlerin anlattığına göre Afganistan'da kurulan, Pakistan'daki medrese talebeleri tarafından beğenilip Pakistan'da güçlenen Taliban hareketi, Pakistan İstihbaratı (İSİ) tarafından fark edilmiştir. Gelecekte bu hareketin kontrolden çıkıp Pakistan'ın da başına dert açmaması için İSİ, bu grubun içine kendi adamlarını yerleştirmiş, böylece Taliban hareketi İSİ tarafından desteklenmeye başlanmıştır. Pakistan istihbaratının desteğini arkasına alan Taliban hareketi kısa sürede Afganistan'da güçlenmiş ve özellikle Peştuca konuşanların

Taliban hareketi Afganistan'daki kimi örgütlere karşı verdiği mücadelede başarılar elde etmiş, bu örgütlerin elindeki Sovyetlerden kalma silahları ele geçirmek suretiyle daha da güçlenmiştir. Nihayetinde 1992 yılında kurulan Taliban örgütü, 1996 yılında Afganistan'ın Başkenti Kabil'i ele geçirerek aynı yıl, kendi verdikleri isimle, Afganistan İslam Emirliğini ilan etmiştir.

AFGANİSTAN İSLAM EMİRLİĞİ (1996-2001)

Taliban hareketi 1992 yılında Molla Ömer'in önderliğinde sayılan rivayetlere göre on ile elli arasında değişen medrese talebesi ile kurulmasına rağmen, kısa sürede genişleyip 1996 yılında Afganistan'ın başkenti Kabil olmak üzere ülke topraklarının üçte ikisinde hakimiyet sağlamış ve Afganistan İslam Emirliğini ilan etmiştir. Ancak Taliban hükümetinin kurduğu bu devleti Pakistan, Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri dışında hiçbir ülke tanımamıştır.

Afganistan İslam Emirliği Yönetim Şekli

1996 yılında Başkent Kabil'i ele geçirmek suretiyle ülke yönetimini ele geçirdiğini ilan eden Taliban, yönetim şeklini şeriat olarak belirlemiş ve kendilerinin yorumuyla şeriatı en katı şekilde pratiğe dökmüştür. Taliban Adalet Bakanı Mevlevi Celilullah Mevlevizade durumu, "Bizim anayasamız şeriatıdır, bu yüzden başka anayasaya ihtiyacımız yoktur. İnsanlar İslam dinini sevmekte ve Taliban'ı desteklemektedir." şeklinde açıklama yapmıştır.

Taliban 1996 yılında bir karamame çıkartmıştır. Çıkartılan bu karamame aslında Taliban'ın şeriatı yorumlama biçimine de bir nebze ışık tutmaktadır. Bu karamamenin en ilginç ve önemli kısımları şu şekildedir.

Aralık 1996 yılında Kabil Din Polisi Genel Başkanlığı'nın yayınladığı kararnameye göre:

1. Yüzü açık, başörtüsüz ya da burkasız evinden çıkan kadının evi belirlenerek bir işaret konur ve kocasına uygun bir ceza verilir ya da kadın orada ikaz edilir.
2. Yukarıda söylenen tarzdaki kadın eğer arabaya

yolculuk amacıyla bindiyse, arabanın şoförü 1 ila 5 güne kadar hapsedilir.

3. Müzik kasetleri, müzik videoları ya da filmler dükkânda, otelde, arabalarda vs. mekânlarda bulunursa mekân veya araba sahibi 1 ila 10 gün hapisle cezalandırılır.

4. Sakalını kesen ya da kısaltan kişi 10 güne kadar hapsedilir veya uygun bir tazir cezasıyla cezalandırılır.

5. Namaz vakitleri Emr-i bil'-Maruf ve Nehy-i ani'l-Münker başkanlığı tarafından belirlenir.

6. Namaz vakitleri sırasında ergenlik çağına girmiş biri dükkân ya da büfede görünürse 1 ila 5 güne kadar dükkân kapatılır.

7. Güvercin besleyip onları uçurarak eğlenen kimse, evinden güvercin tamamen yok oluncaya kadar hapsedilir.

8. İçki içen kimse had cezasına çarptırılır, uyuşturucu madde kullananlar ise 3 ile 6 aya kadar hapsedilir. Sarhoş edici maddeleri satan kimsenin dükkânı kapatılır, kendisi ise bir ay hapis cezasına çarptırılır.

9. Tarlasına kenevir eken kişi hapsedilir. Kişinin akrabası tarlayı kenevirden temizleyip Emr-i bil'-Maruf idaresine haber verince serbest bırakılır.

10. Uçurtma uçurmak yasaktır. Uçurtma ya da uçurtmada kullanılan malzemeleri satan kişinin işyeri 3 gün kapatılır. Tekrarlarsa 10 güne kadar hapis cezasına çarptırılır.

11. Yollarda, arabalarda, işyerlerinde her türlü fotoğraf asmak ya da yapıştırmak yasaktır, yok edilmesi lazımdır. Fotoğrafçının zaruret durumu dışında (pasaport, kimlik) kimsenin fotoğrafını kesinlikle çekmeye hakkı yoktur. Dükkânlarda plastik ya da başka türlü heykel satışı da yasaktır.

12. Şeriata aykırı bir şekilde (İngiliz ve Amerikan tipi) saçlarını uzatanlar tutuklanırlar. Daha sonra saçları berbere tıraş ettirilir.

13. Kumar oynayan kimse 1 ay hapis cezasına çarptırılır.

14. Düğünler ve diğer merasimlerde kadınların dans etmeleri ve yüksek sesle şarkı söylemeleri yasaktır. Bu yasağa uyulmadığı takdirde düğün sahibi cezalandırılır.

15. Erkek terziye elbise diktiren kadın uyanılır. Terziye 10 gün hapis cezası verilir.

16. Sihirbazlıkla ilgili kitaplar yakılır, sihirbaz tövbe edinceye kadar hapsedilir.

17. Hayvanları (köpek, keklük, bildircin vs.) dövüşürenler 10 gün hapsedilir.

18. Kadınların şehir hamamlarına gitmeleri yasaktır.

GÜNÜMÜZE DEK TALİBAN

Taliban'ın kurduğu Afganistan İslam Emirliği 1996 yılında kuruluşunun ardından ancak 4 yıl ayakta kalabilirdi. ABD'nin 11 Eylül olaylarını bahane ederek Afganistan'ı işgal etmesi ile 2001 yılında son buldu. Taliban, ABD tarafından bir müddet faaliyet yapamaz hale getirildi. Zira Taliban'ın pek çok komutanı ve ileri gelenleri savaşta hayatını kaybetti yahut tutuklanıp hapse atıldı. Hayatta kalanları da Afganistan'ın içinde yahut Pakistan'da gizli hayat yaşamak zorunda kaldı. Ancak Taliban hareketi yaklaşık 6 sene sonra tekrar Pakistan'da toparlandı, ABD ve müttefiklerini aynı şekilde Afganistan'daki devlet çalışanlarını ve yabancı güçleri ilk önce intihar eylemleri ve yollara mayın döşemek suretiyle hedef almaya başladı. Gün geçtikçe güçlenen Taliban Hareketi, Afganistan'da kırsal bölgeleri ele geçirerek devlete karşı ciddi tehdit oluşturmaya başladı. Taliban'ın gün geçtikçe güçlendiğini gören ABD,

Taliban ile anlaşarak Afganistan'dan çıkmayı hedeflemiş olmalı ki 2018 yılında Katar'da Taliban ile başlattığı barış müzakeresini iki yıl sonra 2020 yılında sonuca bağlamıştır. Katar'ın Başkenti Doha'da Taliban Hareketi ile ABD anlaşma imzaladılar. Bu anlaşma gereği ABD güçlerinin 2021 yılı Ağustos ayında Afganistan'dan tamamıyla çekilmesiyle birlikte Taliban tekrar Afganistan'a hakim olmuş oldu. Çünkü ABD güçlerini çektikten sonra Afganistan ordusu, Taliban güçlerine karşı hiçbir direnç göstermeden bütün şehirleri Taliban'a teslim etti. Sonuç olarak Taliban Hareketi, ABD'ye karşı 20 yıla yakın verdiği mücadeleden sonra, ABD'nin Taliban ile anlaşarak çıkması sonucunda, Afganistan topraklarının neredeyse tamamında hâkimiyeti ele geçirmiş oldu.

AFGANİSTAN İSLAM EMİRLİĞİ

Taliban Afganistan'ı ele geçirdikten sonra bütün ülkede genel af ilan etti. Bütün mahkumları serbest bıraktı hatta birkaç günlüğüne Afganistan'da tek bir mahkum bile bulunmuyordu. Ancak her ne kadar Taliban sözcüleri genel af ilan ettiklerini duyursa da alt kademe bulunan Taliban savaşçıların, önceki hükümette yönetici olan kimselerin, Taliban ülkede hâkimiyet sağladıktan sonra ülkeden kaçamayan yahut da Taliban'ın ilan ettiği genel affa inanarak ülkede kalmayı tercih eden özellikle de askeriyede görev alan kimi yöneticileri ve komandoları infaz ettikleri haberleri duyulmuştur.

Taliban Kabil'e girdikten sonra Afganistan başkanı Eşref Gani ülkeyi terk ederek Birleşik Arap Emirliğine sığındı. Afganistan birkaç günlüğüne hiçbir başkan ve bakanlar kurulu olmadan Taliban'ın atadığı valiler tarafından idare edildi. Taliban, Başkent Kabil'i ele geçirdikten yaklaşık 25 gün sonra geçici hükümeti ilan etti. Yönetim şekli olarak da Afganistan İslam Cumhuriyeti yerine Afganistan İslam Emirliğini ilan etti. Taliban yö-

neticileri ve sözcüleri, Afganistan'ı İslâm şeriatına göre yöneteceklerini söylemektedirler. Ancak kimin İslam anlayışına göre yöneteceklerinin henüz kesinlik kazandığını söyleyemeyiz. Yine de Taliban hareketinin yönetim şeklinde Hanefi mezhebinin esas alınacağını söylemek yanıltıcı olmaz; çünkü Taliban liderleri ve kadrolarının çoğu Hanefi mezhebine göre eğitim almıştır. Zira Taliban'ın eğitim gördüğü gerek Afganistan'daki gerekse de Pakistan'daki özel medreselerde Hanefi mezhebi ve kitapları okutulmaktadır. Öte yandan Afganistan halkı da büyük çoğunlukla Hanefi mezhebine mensuptur. Nitekim Taliban, 1996-2001 yılları arasında Afganistan'da hâkim olduğu zaman, her ne kadar kimi uygulamaları Hanefi mezhebine uymasa da, Hanefi mezhebine göre amel ettiklerini ileri sürmüşlerdir.

Taliban sözcüleri, daha önceki hükümetleri döneminde yaptığı kimi uygulamalarının yanlış olduğunu ve artık o yanlışları devam ettirmeyeceklerini beyan etmektedir. Her şeye rağmen Taliban'ın nasıl bir yönetim sergileyeceğini objektif bir şekilde değerlendirebilmek için bekleyip görmemiz gereklidir.

Sonuç olarak 1996 yılındaki Taliban ile günümüzdeki Taliban'ın aynı olduğunu söyleyemeyiz. Bu yazıyı kaleme aldığımız tarih itibarı ile Taliban hareketinin Afganistan'ı ele geçirmişinden üzerinden yaklaşık 3 ay geçmiştir. Bu aya kadar da Taliban 1996 yılındaki uygulamalarının bazılarını yürürlüğe koymamıştır. Örneğin insanlar beş vakit namaza zorlamıyor,

1996 yılında olduğu gibi camilerde yoklama almıyor, kadınlar hariç erkeklerin kılık kıyafetine pek karışmıyor, mevcut durumda ilk ve orta okul hariç kızların okula gitmelerine izin vermeseler de gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra izin vereceklerini ifade ediyor. Nitekim özel okullarda okuyan kızlar, lise ve üniversiteye devam edebilmektedirler. Kısacası, Taliban sözcüleri, daha önceki hükümetleri döneminde yaptığı kimi uygulamalarının yanlış olduğunu ve artık o yanlışları devam ettirmeyeceklerini beyan etmektedir. Her şeye rağmen Taliban'ın nasıl bir yönetim sergileyeceğini, hangi yönlerinin yanlış olduğunu, hangi yönlerinin doğru olduğunu objektif bir şekilde değerlendirebilmek için bekleyip görmemiz gereklidir.